

Vänsterpartiet

G r a f f i t i p o l i c y

Förslag
April 2015

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Uppdrag	2
Kartläggning av synpunkter om Graffiti utifrån bifallna att-satser, Vänsterpartiets kongress 2014.....	2
Debatten: 'ge graffiti lagliga möjligheter'	4
Polariserad debatt.....	5
Debatt och erfarenhet utanför Stockholm.....	6
Eventuella ytterligare frågor som bedöms ha stor relevans i sammanhanget.....	7
Vänsterpartiets ställningstaganden	7
Vänsterpartiets Tolerans/Graffitipolicy	8
Källor:.....	9

Uppdrag

Vänsterpartiets kongress 2014 biföll en enskild motion (A49) vars att-satser i korthet innebär att Vänsterpartiet förutom att ”inrätta en central toleranspolicy där man arbetar för att ge all konst samma möjlighet att existera, oavsett estetiskt uttryck” även ska arbeta för att de nolltoleranser som finns runt om i Sverige ska upphävas samt för att det ska finnas lagliga möjligheter att utöva graffiti på offentligt ägda väggar. Arbetet med detta uppdrag genomfördes av enheten för politikutveckling och studier och antogs av Verkställande Utskottet.

Följande skulle ingå i arbetet:

- kartläggning av synpunkter och förslag som relevanta organisationer har i frågan
- förslag som stödjer graffitikonsten (policyn)
- och att, om så skulle behövas, framtagande av ställningstaganden kring ytterligare frågor som bedöms ha stor relevans i sammanhanget

Kartläggning av synpunkter om Graffiti utifrån bifallna att-satser, Vänsterpartiets kongress 2014

att Vänsterpartiets arbetar för att de så kallade nolltoleranser som finns runt om i Sverige ska upphävas

Utanför Stockholms län talas det mer sällan om klotterpolicys, även om det då och då framgår att sådana finns. De flesta kommuner har dock ingen policy som tangerar klotterfrågan.

Av Sveriges 290 kommuner har 247 svarat på en enkät från gatukonst.se. Bara 38 kommuner (ca 15 procent) uppger att de har någon form av policy som rör klotter. Räknar man med samtliga kommuner blir det 13 procent.

Det bör noteras att dessa policyer ser olika ut och att de kallas vid olika namn: klotterpolicy, arbetsrutiner med mera, trygghetsprogram och handlingsprogram är rubriker som förekommer. Några handlar bara om hur skadegörelse ska handläggas, andra berör alla typer av skadegörelse. Slutligen finns det sådana som, likt den policy som har gällt i Stockholms stad fram tills nyligen, även hanterar förebyggande åtgärder på olika sätt.

Många kommuner utan särskild policy har svarat att graffiti utan tillstånd redan är förbjudet i lag och därför inte kräver någon särskild policy, men att man försöker sanera skyndsamt när man tycker att problem uppstår.

att Vänsterpartiet arbetar för att det ska finnas lagliga möjligheter att utöva graffiti på offentligt ägda väggar

En opinionsundersökning från 2013 (Sifo) visar att en majoritet, 61 procent av befolkningen, vill att det ska finnas lagliga graffitiväggar. När Stockholm tidigare förespråkade sin nolltoleransmodell (den mest restriktiva i landet) har man hävdat att politiken bygger på ett starkt folkligt stöd för nolltoleransen. Men det finns alltså inget som talar för ett folkligt motstånd mot lagliga graffitiväggar.

Den kartläggning av klotterförebyggande åtgärder som gjorts av Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har visat att nästan alla kommuner som har lagliga väggar också har en saneringsstrategi som innebär en snabb klottersanering. Legala väggar kombineras i mycket stor utsträckning, med flera andra sociala åtgärder. Att iordningställa legala väggar och anordna graffitiskolor behöver alltså inte innebära att illegalt klotter tolereras.

En annan gemensam nämnare för kommunerna ovan är ett målmedvetet arbete för att skapa dialog med graffitiintresserade ungdomar. Enligt BRÅ har städer som varit framgångsrika i sitt arbete mot den illegala graffiti använt sig av en kombination av olika åtgärder; ofta genom att erkänna graffiti som konstform samtidigt som man drar tydliga skiljelinjer mellan det som är legalt och illegalt.

att Vänsterpartiet inrättar en central toleranspolicy där man arbetar för att ge all konst samma möjlighet att existera, oavsett estetiskt uttryck

Stockholm Stads f.d. klotterpolicy säger bland annat att staden inte ska medverka till eller stödja verksamheter eller evenemang som inte klart tar avstånd från klotter, olaglig graffiti och liknande skadegörelse. Staden ska inte heller ”medverka till verksamheter som på något sätt kan väcka intresse för och leda till klotter, olaglig graffiti eller liknande skadegörelse”.

När policyn infördes (2007) försvarade sig kulturborgarrådet Madeleine Sjöstedt (FP) med att ”något motstånd mot graffiti som konstform inte finns, utan det är var den utförs som spelar roll”.

Stockholms policy förbjöd mycket riktigt inte heller ”legal graffiti” som konstform, men genom att man (med hänvisning till just sin policy) konsekvent vägrat låta uppföra legala väggar att måla på har man indirekt

gjort konstformen olaglig ändå. Eftersom det ju följaktligen inte finns något legalt sätt i huvudstaden att utföra konstformen.

Argumentet blir alltså att eftersom andra konstformer målas på duk får graffiti också målas på duk, och inte på kommunala ytor.

Motståndarna till Stockholms nolltoleranspolicy menar att Stadshuset på olika sätt utnyttjat sin policy till att kväva konstformen graffiti, att Stockholm gjort allt för att konstformen ska förbli illegal istället för att verka för att den får ta plats i det offentliga rummet. Enligt motståndarna valde Stockholm att kriminalisera en specifik konstform (graffiti) genom sin policy.

Debatten: 'ge graffiti lagliga möjligheter'

Debatten om graffiti har främst kommit att handla om just Stockholm och den borgerliga majoritetens nolltoleranspolicy som alltså antogs 2007 (även socialdemokraterna stödde policyn den gången, men har efter det bytt sida)*.

I policyn stod bland annat följande att läsa: ”klotter, olaglig graffiti och liknande skadegörelse accepteras inte”. Detta gällde för alla typer av fastigheter, mark, anläggningar och fordon m.m. Den sista punkten i policyn har ofta lyfts fram i debatten: ”Staden ska ej medverka till eller stödja verksamheter eller evenemang som inte klart tar avstånd från klotter, olaglig graffiti och liknande skadegörelse.”

Förespråkarna för nolltolerans förespråkar helt enkelt det som står ovan, plus övriga sju punkter i policyn, som främst talar om förebyggande arbete på olika sätt.

I debatten framkommer att nolltoleransmotståndarna egentligen inte verkar vilja annorlunda i sak. D.v.s. det finns ingen som förespråkar illegal graffiti. Trots detta anklagas nolltoleransförespråkarna (läs: borgarna i Stockholms Stadshus) för att missgynna graffiti som konstform och för att till och med peka ut en enskild konstform som illegal.

Med hänvisning till ett beslut från JO påtalar också motståndarna till den intoleranta inställning som Stockholm under många år haft till Graffiti att staden till och med har begått brott mot grundlagen genom dess odemokratiska inställning (JO-beslut, dnr 2290-2012).

Det är ett faktum att den nolltolerans Stockholm bedrivit har inneburit oacceptabla inskränkningar för stockholmarnas sätt att uttrycka sig konstnärligt. Det stämmer dock inte att policyn i sig har kriminaliserat graffiti (vilket ibland görs gällande). I policyn talades enbart om ”det olagliga målandet”. Det är istället hur Stockholm valt att använda sin policy som är problemet, och det gäller i synnerhet hur man valt att tolka sista punkten som bland annat säger: *staden inte får medverka till verksamheter som på något sätt kan väcka intresse för klotter och olaglig graffiti.*

Staden har helt enkelt under alla år missbrukat sin egen policy. Med hänvisning till punkten ovan har man bland annat valt att ställa in Stadsmuseets gatukonstvandringar, stänga ner Kulturskolans graffitikurser och stoppa annonser för Riksmuseets evenemang Art of the Streets. År 2009 ställde man

* I oktober i år beslutade den nya majoriteten i Stockholms stadshus (S, V, MP samt Fi) att avskaffa stadens nolltolerans mot graffiti.

inte bara in Stadsmuseets gatukonstvandringar utan man avskedade även guiden för vandringarna, Tobias Barenthin Lindblad. Anledningen uppgavs vara att han begärt att JK ska pröva stadens klotterpolicy. Ann-Charlotte Backlund, chef för Stadsmuseet, uppgav att man inte kan ”anlita en person som ifrågasätter ens verksamhet”. Ett år senare, 2010, meddelar Claes Thunblad från Stockholms stads trafikkontor att han inte kan debattera klotterpolicyn eftersom samma policy ”förbjuder medverkan i dylika arrangemang”.

Nästa problem med Stockholms inställning är det faktum att staden har vägrat erbjuda lagliga väggar och plank till graffiti. På så vis har det förblivit omöjligt för graffitikonstnärer att utöva konstformen lagligt.

Graffitiförespråkarna menar att om det skulle erbjudas väggar och plank där att måla graffiti lagligt på så legaliseras också konstformen och graffitikonstnärer per automatik och får därmed också ”åtnjuta yttrandefrihetsgrundlagen” som slår fas: ”yttrandefriheten enligt denna grundlag har till ändamål att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande”.

Polariserad debatt

En viktig skillnad i synsätt mellan de båda sidorna av debatten ligger i att nolltoleransens ivrare anser att klottret skulle öka om lagliga väggar upprättades. Motståndarna å sin sida menar att det inte finns någon grund för detta påstående. Man menar också att det inte heller finns någon grund för det andra påståendet som är vanligt förekommande hos nolltoleransförespråkarna: nämligen det att graffiti skulle vara en entré in i tyngre kriminalitet och droger. Detta har varit ett starkt argument för att försvara nolltoleransen.

Om man försöker finna några belägg för det ena eller andra hos ”oberoende källor” är det rimligast att tro på nolltoleransmotståndarna. Forskning från Stockholms universitet visar att det inte går att påvisa att nolltoleransen skulle motverka skadegörelse och klotter. Inte heller har det gått att slå fast att graffititövare skulle löpa större risk att bli kriminell. Graffitikonstnärer är ingen homogen grupp och det är därför svårt att dra slutsatser om inkörsportar till droger eller kriminalitet och de få rapporter som i någon mån berör ämnet bekräftar mest att argumentet om att graffiti skulle vara en inkörsport till tung kriminalitet vilar på svaga grunder. Tvärtom konstaterar Brå i rapporten *Strategiska brott bland unga på 00-talet* att snatteri och skadegörelse är brott där engångs- eller tillfällesbrottslingarna svarar för de största andelarna brotten:

”Det visade sig att tre brottstyper mer än andra predicerade en fortsatt lång brottskarriär när de var huvudbrott i en persons första lagföring: 1) tillgrepp av motorfordon, 2) rån och 3) stöld (ej snatteri). Bland dem med tillgrepp av motorfordon som huvudbrott i sin första lagföring kom mer än var fjärde person (27 %) att tillhöra den gruppen. Motsvarande för dem med snatteri eller skadegörelse som huvudbrott i första lagföringen var bara fyra till fem procent.”

Graffitiförespråkarna menar vidare att en förändrad attityd till graffiti och gatukonst skapar en rad positiva effekter: ”om barn och unga får ägna sig åt den

konstform de vill i kulturskolan och om vissa utpekade kulturyttringar inte anses som kriminella till sin natur” får vi mer levande och tillåtande städer.

Det saknas vetenskapliga utvärderingar av hur lagliga väggar påverkar det olagliga klottrande. Man kan dock konstatera att klottret i alla fall inte har försvunnit från Stockholm, trots den stränga nolltoleransen. Men inte heller är det så att allt klotter försvinner från den stad som har lagliga väggar.

För att summera denna del av debatten kan BRÅ användas. Så här skriver myndigheten angående vem som klottrar:

Forskning understryker att det inte finns någon "typisk klottrare", förutom det faktum att klottraren oftast är en pojke, yngling eller ung man. Att i förebyggande arbete förhålla sig till klottrare som en enhetlig grupp kan därför innebära ett olyckligt förenklande av en komplicerad verklighet.

Vidare skriver man angående ”förebyggandet av klotter”:

[störst skillnad] mellan det kriminella uttrycket klotter och det lagliga uttrycket graffiti är om målningen eller tecknet är målat [på] ett lagligt eller ett olagligt ställe. Att ge ungdomar möjlighet till lagligt målning har länge varit en omdiskuterad åtgärd. Varken påståendet "lagliga väggar och graffitiskolor leder alltid till ökat klotter" eller påståendet "lagliga väggar och graffitiskolor leder alltid till minskat klotter" bygger på vetenskapligt utförda utvärderingar. Däremot finns praktiska erfarenheter av olika sorters klotterförebyggande åtgärder, även sådana där möjligheter till lagligt målning har använts i förebyggande syfte tillsammans med andra åtgärder. [...] Sammantaget bör förebyggande åtgärder vara lika mångfacetterade som de grupper av klottrande ungdomar och unga vuxna är.

Idag finns, enligt graffiti-främjandet 3 öppna väggar i Stockholms län att måla på, (minst) en av dessa ligger i Stockholms kommun.

Debatt och erfarenhet utanför Stockholm

Debatten i resten av landet har inte varit lika högljudd som i Stockholm, varken i traditionell eller social media.

Norrköping hör till de städer som tidigt främjade laglig graffitimålning. I mitten av 90-talet ökade den illegala graffiti dramatiskt. Kommunen och några av stadens graffitimålare fick då kontakt med varandra, och efter diskussioner startades en graffitiskola. Samtidigt kontaktades Hamnförvaltningen för att upplåta de många murar som fanns i hamnen för laglig graffiti. Ett viktigt förhållningssätt i kommunens arbete har hela tiden varit att se graffitimålarna som en resurs. Istället för ett problem. Norrköping har idag mindre olagligt klotter och illegal graffiti än tidigare.

Brygge

BRÅ har uppmärksammat ett klotterförebyggande projekt i staden Brügge i Belgien. Brygge kommun har valt att fullt ut acceptera graffiti som konstform, men att kombinera detta med tydliga repressiva åtgärder mot olagligt klottrande. Brygge utgick från att en förebyggande strategi bara kan fungera i dialog med klottrarna/graffitiutövarna själva. Man kombinerade således ett antal lagliga väggar i och utanför stadskärnan med systematiskt och snabbt sanerande av illegal graffiti. Man har på så vis lyckats uppnå en miljö som i det närmaste är helt fri från illegal graffiti. När klotter upptäcks på privata fastigheter, sanerar staden fasaden kostnadsfritt.

I Umeå kommun beslutades det relativt tidigt (2003) att skapa laglig möjlighet för graffitikonsten, med det uttalade syftet att minska klottret på fasader och väggar i övrigt. En ungdomsförening tog över driften av den lagliga väggen och det fungerade bra fram tills att de ungdomarna efter några år av olika anledningar slutade vara aktiva i föreningen. Under de år föreningen fungerade skedde en nedgång av klottersaneringskostnaderna inom kommunen. Idag fungerar föreningen dåligt och bland annat polisen är missnöjda.

Umeå fick efter det mer av en debatt där problem och förbud lyfts fram. Något Norrköping inte har. I Norrköping talar man om att hela tiden ”börja om”. Det kommer hela tiden in nya personer i bilden, saker förändras och därför måste man hela tiden anstränga sig. Ingenting ”sköter sig själv i längden” så att säga. Umeå ”började inte om”, utan när några personer försvann ut ur bilden” föll försöket ihop”.

I en rapport från Umeå kommun (2010) dras slutsatsen att det preventiva arbetet inte kan bli framgångsrikt om inte de inblandade aktörerna har en gemensam problembild av den situation som ska åtgärdas. Samverkan och dialog är nyckelord.

Eventuella ytterligare frågor som bedöms ha stor relevans i sammanhanget

Enheten för politikutveckling anser inte att det finns ytterligare frågor som bedöms ha så pass stor relevans i sammanhanget att de är värda att ta upp här.

Vänsterpartiets ställningstaganden

Viktigt att lära av debatten, och från alla upptänkliga erfarenheter kring graffitifrågan, är att ingenstans tycks det finnas något som helst belägg för att en nolltolerans (modell Stockholms stadshus) skulle bidra till vare sig mindre klotter eller färre brottslingar.

Alla erfarenheter tycks trots allt tyda på att lagliga möjligheter för graffitimålare att utöva sin konst, i kombination med sanering av illegalt klotter är en bra grund för att påverka såväl det illegala klottret som ungdomars attityd och inte minst utvecklingen av konstformen graffiti. Frågan är komplicerad och för att nå bra resultat på de olika fronterna krävs ett starkt och mångfacetterat engagemang från kommunernas sida.

Vänsterpartiet har runt om i Sveriges kommuner länge arbetat för bland annat lagliga väggar att måla graffiti på. Genom att anta en central policy i frågan kommer det bli enklare för kommunerna/distrikten att jobba vidare med frågan.

Vänsterpartiets Tolerans/Graffitipolicy

Vänsterpartiet arbetar för konstnärers rätt att uttrycka sig fritt utan censur eller repressalier från stat och myndigheter. Principen om konstnärlig frihet är en grundbult i en demokrati. Det måste gälla även en konstform som graffiti.

Kulturen präglas av sin tids föreställningar, motsättningar och villkor. Men den återspeglar inte bara samhället. Genom konst och andra kulturyttringar utgör kulturen också en förändrande kraft som bidrar till människors medvetande om sig själva och om samhället. Därför är det så viktigt att konsten får verka fritt. Att den varken underkastas censur, ideologier eller kommersialism.

Alternativa kulturyttringar växer ofta fram bland grupper som saknar tolkningsföreträde och resurser att göra sig hörda i debatten. Dessa yttringar har ett värde i sig själva och bidrar med viktiga insikter om hur vårt samhälle ser ut. I praktiken begränsas dock många människors möjligheter att uttrycka sig konstnärligt av de maktförhållanden som råder. Det är många som inte kan göra sig hörda på samma villkor som företrädare för mer etablerade sociala grupper och kulturyttringar.

Graffitin är ett tydligt exempel på detta. Men också på konstens förmåga till samhällsanalys, befrielse och uppror. Graffiti är främst en ungdomskultur och konstformen saknar, i flera delar av Sverige, helt möjlighet att göra sig hörd på lagligt sätt. Graffiti särskiljer sig alltså mot andra konstarter på så vis att den är censurerad och olagliggjord i vissa kommuner. Det är inte rimligt att en specifik konstform görs olaglig i ett demokratiskt samhälle.

Vänsterpartiet vill att den offentliga miljön ska präglas av social gemenskap, av konst och upplevelser. Istället präglas det offentliga rummet av ett stort demokratiskt underskott där våra gemensamma ytor helt kommit att domineras av kommersiella intressen. Det vill vi ändra på. De icke-kommersiella mötesplatser där vem som helst kan utöva och möta kultur måste bli fler.

All konst ska ha samma möjlighet att existera, oavsett estetiskt uttryck. Graffitin måste ha samma rättigheter och villkor som all annan konst. Så är det inte idag. Vänsterpartiet vill ha en samlad politik för laglig graffiti. Vi vill att de odemokratiska kommunala policyerna och ”nolltoleranser” som motarbetar laglig graffiti ska avskaffas. Kommuner måste också ta ansvar för att det finns platser där graffiti får ta plats utan att någon tvingas bryta mot lagen. Öppna väggar är en kultursatsning som gör det möjligt för kvinnor och män, tjejer och killar, att utöva denna konstform utan att vara illegala.

En öppen vägg är aldrig en brottspreventiv åtgärd, utan en satsning på konsten, kulturen och ungdomen.

Källor:

Vänsterpartiets valplattform 2014

Graffiti/klotter - En fördjupad dialog med utövare och berörda aktörer inom Umeå kommun (Rapport Umeå kommun, 2010)

Fördjupningsarbete, Polisens åtgärder mot klotter (Polisutbildningen Umeå universitet, 2006)

Klotter - En inventering av förebyggande åtgärder (Rapport från Brå, 2003)

Klotterförebyggande åtgärder - En idéskrift om att tänka parallellt (Rapport från Brå, 2003)

Strategiska brott bland unga på 00-talet (Rapport från Brå, 2011)

<http://www.bra.se>

<http://www.gatukonst.se/>

<http://graffitiframjandet.se/>

JO-beslut, dnr 2290-2012 (2014-02-03)